

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Spolupráce materské školy a rodiny

Dištančná študijná opora

doc. PaedDr. Jana Majerčíková, PhD.

Mgr. Hana Navrátilová

Zlín

2014

OPIS PREDMETU:

Nadväzujúci magisterský študijný program: Predškolsná pedagogika

Predmet: Analýza spolupráce MŠ a rodiny

Forma štúdia: kombinovaná

Štúdium literatúry, plnenie korešpondenčných úloh s následnou kontrolou vyučujúcich.

Zaradenie výučby: 1. ročník , LS

Forma výučby: prednáška, seminár, dištančné štúdium

Počet kreditov: 3

Ukončení: klasifikovaný zápočet

Vyučujúci: doc. PaedDr. Jana Majerčíková, PhD.

Stručná anotácia predmetu:

Predmet má podporiť poznanie a skúsenosti študentov pri budovaní efektívnych vzťahov materskej školy a rodiny. V jeho obsahu sú reflektované metódy pre rozvoj spolupráce materskej školy a rodiny, ponúka tiež možnosti ako voliť a rozvíjať komunikačné stratégie učiteľa smerom k rodičom.

Cieľ predmetu:

Rozvinúť poznatky študentov v problematike vzťahu školy a rodiny s akcentom na reflexiu mnohých súvislostí, ktoré tento vzťah sprevádzajú. Podporiť rozvoj ich zručností pri budovaní efektívneho vzťahu materskej školy a rodiny. Pripraviť študentov na voľbu a prípravu vhodných komunikačných stratégií pri spolupráci materskej školy a rodiny, učiteľky a rodiča.

Stručný obsah:

Spolupráce, komunikace, vztah, partnerstvo materské školy a rodiny.

Spolupráce materská školy a rodina, učitel a rodič.

Metody a formy spolupráce materské školy a rodiny.

Modely spolupráce školy a rodiny v zahraničí.

Aktivní a pasivní spolupráce materské školy a rodiny.

Možnosti rodičů participovat na životě materské školy.

Pozice a úlohy učitelů v spolupráci materské školy a rodiny.

Komunikační zručnosti a komunikační strategie učitele v spolupráci s rodiči.

Problémy v komunikaci materské školy a rodiny.

Výstup:

Seminární práce spojená s prezentací, kombinována s ústní kolokviální zkouškou.

OBSAH

ÚVOD	5
1 O čom je spolupráca materskej školy a rodiny?	6
1.1 Vzťah materskej školy a rodiny na inštitucionálnej úrovni	7
1.2 Vzťah materskej školy a rodiny na personálnej úrovni	9
2 Áno alebo nie úzkym vzťahom materskej školy a rodiny?	11
2.1 Výhody rozvíjania vzťahu materskej školy a rodiny	11
2.2 Sporné aspekty rozvíjania vzťahu materskej školy a rodiny	13
3 V čom je iný vzťah materskej školy a rodiny?	17
4 Čo vieme o aktéroch vzťahu materskej školy a rodiny?	19
4.1 Rodina, rodičia	19
4.2 Materská škola, učiteľky	21
4.3 Dieťa – žiak	22
5 Ako zapojiť rodičov do činnosti materskej školy?	25
5.1 Partnerstvo materskej školy a rodiny	25
5.2 Návrh na rozvíjanie partnerských vzťahov	28
ZÁVER	32
Literatúra	33

ÚVOD

Činnost učitele v škole sa nikdy neobmedzuje len na činnosť spojenú s priamou výchovno – vzdelávacou činnosťou. Osobitne v predprimárnom vzdelávaní patria činnosti spojené so spoluprácou s rodičmi medzi potrebné kompetencie každej učiteľky. Všetky aktivity materskej školy a rodiny sa realizujú na pozadí snahy zabezpečiť prosperitu každého dieťaťa v materskej škole.

Podľa našich skúseností je problematika spolupráce materskej školy a rodiny a jej praktické stvárnenie pre mnohé učiteľky materských škôl triviálne a bezproblémové. V materských školách sú však i tie, ktoré si uvedomujú široký potenciál spolupráce materskej školy a rodiny a rovnako problémy či nezrovnalosti, ktoré kontakty medzi oboma stranami sprevádzajú. Tieto učiteľky neustále hľadajú spôsoby, ako ho vhodne využiť a popri tom si zachovať profesijnú autonómiu, primerane podporovať vývin dieťaťa a zabezpečiť spokojnosť rodičov.

Tento študijný materiál prináša stručný nárys predmetnej problematiky cez jej základné parametre. Ponúka tiež návrh, ako je možné vzťah materskej školy a rodiny rozvíjať.

1 O čom je spolupráca materskej školy a rodiny?

Známe súvislosti na začiatok

Hlavné **očakávania**, s ktorým sa ku škole, aj k materskej, obracajú rodičia, je výchova a vzdelávanie svojich detí. Učiteľky aj rodičia sa zhodujú v tom, že tieto procesy by mali smerovať k ich profitu a rozvoji. Rodičia vnímajú význam vzdelávania na najnižších stupňoch škôl predovšetkým cez skutočnosť, že ich absolvovaním sa zakladá možnosť úspešného postupu dieťaťa na ďalšie stupne škôl. To čo sa deti naučia, aké skúsenosti a postoje získajú na najnižších stupňoch škôl im „vo finále“ pomôže dosiahnuť vzdelanie, ktoré neskôr dobre zamenia na trhu práce.

Dnes mnohí rodičia doceňujú i význam počiatočného vzdelávania pre formovanie a rozvíjanie vzťahu dieťaťa k učeniu, škole a predovšetkým dôležitosť vzdelávania ako procesu, ktorý by ich mal sprevádzať celý život. Súvisí to s popularizáciou významu školy v počiatočnom vzdelávaní, teda i školy materskej. Aktuálna je aj individualizácia, teda dôraz na rozvoj a individualitu každého dieťaťa ako jeden zo znakov súčasnej postmodernej spoločnosti. Aj tieto faktory vytvárajú na rodičov tlak, aby venovali viac pozornosti všetkému, čo súvisí s rozvojom osobnosti dieťaťa, materskú školu nevynímajúc.

Väzby materskej školy a rodiny sa realizujú prostredníctvom spolupráce. Jej základom je **komunikácia** ako výmena rozmanitých správ, informácií, významov medzi oboma inštitúciami - školou i rodinou a rovnako medzi jej reprezentantmi - učiteľmi, učiteľkami, rodičmi a deťmi. V interakcii materskej školy a rodiny nejde však len o priamu i nepriamu komunikáciu a spoluprácu. Komunikácia je podfarbovaná, podporovaná a tlmená množstvom predstáv, súvislostí a skúseností jej účastníkov. Vďaka nim naberá istý charakter a kvalitu. Tieto menej zjavné súvislosti je potrebné identifikovať a uvažovať nad nimi. Primeranejšie a výstižnejšie sa potom javí uvažovať o tejto problematike terminologicky ohraničenej ako **vzťah materskej školy a rodiny**.

Podnety na premýšľanie, otázky, úlohy:

1. Aký je váš názor na „rozdelenie“ výchovno – vzdelávacích úloh medzi školu a rodinu?
2. Existuje akýsi konsenzus, dohoda, že škola skôr vzdeláva a rodina vychováva. Čo si o tom myslíte? Ako je to v súčasnej materskej škole?

Roviny vzťahu materskej školy a rodiny

Dôležité je si uvedomiť, že vzťah materskej školy a rodiny **sa rozohráva na niekoľkých úrovniach**. Tento fakt je dobre identifikovateľný vtedy, ak chceme vzťah oboch hodnotiť alebo označiť, prípadne riešiť problémy, ktoré ho sprevádzajú.

Preto je dobré rozlišovať (Štech, 2007):

- Vzťah materskej školy a rodiny na inštitucionálnej úrovni;
- Vzťah materskej školy a rodiny na personálnej úrovni.

Iné je potom, keď uvažujeme o vzťahu materskej školy a rodiny ako dvoch inštitúcií a organizácií a iné, keď premýšľame nad vzťahom, ktorý sa rozvíja medzi učiteľkou a rodičmi alebo rodičom.

1.1 Vzťah materskej školy a rodiny na inštitucionálnej úrovni

Sociálne inštitúcie predstavujú základné prvky každej spoločnosti, odrážajú jej prevládajúci spôsob myslenia a konania, sú návodom, ako naplniť jej potreby. **Vzťah medzi rodinou a školským vzdelávaním a výchovou na úrovni inštitúcií predpokladá také spôsoby správania, ktoré sú už istým spôsobom predznačené, ustanovené a často aj ritualizované. Ich komunikácia má istý stereotypizovaný rámec, správanie predstaviteľov oboch inštitúcií je predvídateľné a malo by byť teda i ľahšie kontrolovateľné.** V edukačnej realite je inštitucionalizovaná forma spolupráce prenesená i do niekoľkých subjektov s legislatívnym ukotvením. Cez samosprávne orgány školy – radu školy a rodičovské združenie ako dobrovoľnú spoločenskú organizáciu je zabezpečený i podiel rodičov na správe školy.

Vo vzťahu (materskej) školy a rodiny na úrovni sociálnych inštitúcií predpokladáme pozitívnu väzbu inštitúcie rodiny na inštitúciu výchovy a vzdelávania. V polohe školy ako inštitúcie ju rodina plne rešpektuje.

Väčšina rodičov deklaruje záujem na tom, aby ich dieťa prešlo relevantným školským vzdelávaním, s ktorým sa neskôr dobre uplatní na pracovnom trhu. Tomu sa vo významnej miere rodina s dieťaťom prispôbuje, výber vhodnej školy, počínajúc školou materskou, spĺňajúcej predstavy rodičov, je jedným z najdôležitejších momentov ich výchovného snaženia a dobrého vykonávania rodičovskej role.

Rodina a škola sú za istých podmienok inštitúcie. Ak sú tvorené ľuďmi, ktorí používajú stanovené inštitucionálne vzorce správania a konania, hovoríme o sociálnej organizácii. Konkrétna materská škola s konkrétnymi ľuďmi v nej tvorí sociálnu organizáciu.

ciu. Podobne je to aj s rodinou. V našom prípade ide potom o vzťah konkrétnej materskej školy k jednotlivým rodinám svojich žiakov. Na úrovni organizácií získava vzťah rodiny a školy špecifický charakter príznačný pre konkrétnu materskú školu a rodiny ich detí. Predznačené inštitucionálne schémy konania oboch inštitúcií realizujú istí členovia oboch organizácií, čím ich vzájomnému vzťahu dávajú esprit príznačný len pre ich konkrétne väzby.

V tejto polohe budovania vzťahu materskej rodiny a školy má ťažiskové postavenie menežment samotnej školy, jeho filozofia a školská politika realizovaná vo vzťahu k rodinám svojich žiakov. Menežment školy dáva spolupráci víziu, vytvára pre jej realizáciu podmienky. Spolupráca je podmienená i rozvíjaním pozitívnej pracovnej atmosféry úzko súvisiacej s podporou každého učiteľa, učiteľky a nepedagogického pracovníka školy. Konkrétne naplnenie filozofie, stanoveného koncepčného zámeru a stratégie majú v kontexte spolupráce materskej školy a rodiny svoje miesto.

Ak je predmetom záujmu v predmetnej problematike dieťa a jeho prosperita, je nevyhnutné snažiť sa spájať špecifické skúsenosti a odborné zázemie školy na jednej a špecifické skúsenosti a poznanie rodičov na strane druhej.

V zásade ide o presadzovanie snáh o súčinnosť - spoluprácu, spoločné pôsobenie školy a rodiny. **Tento fakt by mali v prvom rade prijať riaditelia a riaditeľky materských škôl, mali by byť ochotní a schopní rodičom predložiť všetky možnosti, ktoré sa im pre vzájomnú spoluprácu otvárajú. Presne im objasniť a ponúkať konkrétne spôsoby, akými môžu vstupovať do interakcie s materskou školou.** A to nielen v rovine poskytovania a prijímania relevantných informácií, ale aj možnosti ako sa zapojiť do rozhodovania v jej záležitostiach.

Spolupráca rodiny a školy v rámci rady školy a rady rodičov (ako orgánu rodičovského združenia) je uvedená do školskej praxe práve na úrovni sociálnych organizácií. Je prejavom kolektívnych práv rodičov v poradných orgánoch školy. Napriek tomu, že materským školám zo zákona nevyplýva povinnosť ustanoviť radu školy, ak vznikne iniciatíva takto rodičov angažovať, prípadne iniciatíva samotných rodičov takto sa angažovať, môže to byť pre materskú školu veľmi prospešné.

Dnes zaznievajú i názory, a naše skúsenosti z aktívnej činnosti v týchto orgánoch v MŠ na Slovensku to potvrdzujú, že tento mechanizmus zapojenia rodičov má svoje obmedzenia. Predovšetkým, je to len hŕstka rodičov, ktorí sa aktívne podieľajú, majú prehľad, spolurozhodujú, plnia funkciu verejnej kontroly. Aj keď existuje, resp. sa predpokladá ich previazanosť na ostatných rodičov, záujem týchto je často nízky.

1.2 Vzťah materskej školy a rodiny na personálnej úrovni

Charakter a kvalita vzťahu materskej školy a rodiny na personálnej úrovni, sú vo významnej miere závislé od učiteľa, učiteľky a jej schopností tento vzťah viesť a rozvíjať. **Vzťah materskej školy a rodiny je určený hlavným cieľom, spoločným záujmom, resp. konsenzom o tom, čo budú obe strany za spoločný záujem považovať.** Celkom prirodzene sa ciele učiteľky spájajú so všetkými deťmi, u každého rodiča je to individuálny záujem o svoje dieťa.

Možno sa však zhodnúť na tom, že v najširších súvislostiach ide obom o výchovu a vzdelávanie dieťaťa. Napriek spoločnému cieľu býva budovanie vzťahu rodiny a školy sprevádzané i nedorozumeniami a bolestivým hľadaním spoločného jazyka a optimálneho prístupu k dieťaťu. Materská škola sa viac otvára rodinám svojich žiakov, zmeny v samotných rodinách sú však výraznejšie, čo tiež prispieva k tomu, že rozvíjať a ďalej kultivovať ich väzby nie je jednoduché.

Vzťah rodiny a školy sa primárne odvíja od spolupráce každého učiteľa, učiteľky s konkrétnym rodičom. Súčasťou individuálnych práv rodičov je okrem slobodnej voľby školy pre svoje dieťa aj právo na informácie o dieťati a vnútorných záležitostiach školy. **Prvým krokom k tomu, aby bola spolupráca medzi učiteľom, učiteľkou a rodičom efektívnejšia, je vzájomná komunikácia.** Komunikačné a sociálne zručnosti sú pre učiteľov aj na tomto mieste nevyhnutné.

Každý, kto absolvoval rozhovor učiteľ, učiteľka - rodič vie, že je to istým spôsobom neštandardná situácia, ktorej bezproblémové zvládnutie spočíva predovšetkým v kompetencii samotného pedagóga. Učelia by mali vedieť voliť vhodné výrazové prostriedky (iné ako v komunikácii s deťmi - žiakmi) nielen v prípade, že sa vyjadrujú k výkonom a správaniu dieťaťa - žiaka, podobne ak chcú rodiča motivovať k nejakej aktivite, či pomoci smerom k (materskej) škole. V profesionálnej vybavenosti učiteľa, učiteľky by mala byť aj schopnosť predchádzať situáciám, ktorých dôsledkom môže byť konflikt a nedorozumenie. To vyžaduje zvládať nielen pravidlá efektívnej komunikácie a spôsoby riešenia konfliktov. Je tiež potrebné zvažovať aj iné okolnosti, ktoré determinujú prístup každého rodiča, napríklad rodičovské aspirácie na výkon dieťaťa, osobnostné ladenie samotného rodiča, jeho rodinný a zdravotný stav, socio-ekonomický status, prípadne osobné skúsenosti so školou.

Podnety na premýšľanie, otázky, úlohy:

1. V čom vidíte význam vedenia, menežmentu materskej školy v budovaní vzťahu s rodičmi.
2. Aké skúsenosti máte s činnosťou rady školy v materskej škole?
3. Prečo, podľa vás, vznikajú nedorozumenia medzi materskou školou a rodinu skôr na personálnej úrovni?

2 Áno alebo nie úzkym vzťahom materskej školy a rodiny?

SúčasnÉ školstvo má ambície poskytovať vzdelávanie, ktoré akceptuje potreby svojich žiakov, vychádza z ich dispozícií a tie sa snaží využiť pri žiakovom napredovaní. **Súčasná materská škola prezentuje stanoviská, podľa ktorých sa chce viac otvoriť komunikácii so svojim okolím, osobitne s rodičmi a obcou, komunitou, v ktorej pôsobí. Ak majú rodičia skutočne vnímať materskú školu ako otvorené a spolupracujúce spoločenstvo, treba ich presvedčiť, že v nej takúto spriaznenosť a podmienky nájdú.**

2.1 Výhody rozvíjania vzťahu materskej školy a rodiny

Rozvíjať vzťah s rodičmi, neznamená, že by materská škola mala realizovať niečo nad rámec svojich povinností, respektíve takto aktivity voči rodičom svojich detí vnímať. Musí byť tou, ktorá tento proces iniciuje a koordinuje. Motivácia všetkých jej iniciatív má korene v **prijatí presvedčenia, že rodičia sú prví vychovávateľa a učiteľia svojich detí**, zohrávajú teda jednu z primárnych úloh aj v ich ďalšom školskom vzdelávaní. Treba tiež zdôrazniť, že zodpovednosť rodiča za svoje dieťa je nespochybniteľná. To vyvoláva nutnosť jeho dobrej informovanosti o všetkom, čo jeho dieťa v materskej škole robí, ako sa mu tam darí, kto za neho v tomto čase preberá zodpovednosť. Je to základné právo rodičov vo vzťahu ku škole svojho dieťaťa.

Nakoniec, každá materská škola je viazaná spoluprácou s rodičmi svojich detí aj v základnom kurikulárnom dokumente pre predprimárne vzdelávanie. RVP PV pomerne jasne definuje, čo sa od materskej školy v tomto zmysle očakáva. Popri informovanosti rodičov je to ponuka možností pre spoluúčasť rodičov na dianí v materskej škole alebo pomoc a podpora v rodinnej výchove. Všetko na základe vzájomného akceptovania sa, dôvery, otvorenosti, porozumenia, rešpektu a vzájomnej ochoty. Každý, kto sa pohybuje v edukačnej realite materskej školy určite potvrdí, že naplniť tieto požiadavky je mimoriadne náročná úloha, ktorá kladie na učiteľky materských škôl vysoké nároky.

Ak si teda materská škola uvedomí, že spolupracovať s rodičmi svojich žiakov má význam, ocitá sa na začiatku cesty vedúcej k tomu, ako oceniť a zužitkovať prínosy, ktoré možno zo zmysluplnej spolupráce vyťažiť. **Treba zdôrazniť, že rodičia môžu pomáhať dieťaťu i materskej škole efektívnejšie, ak budú vedieť, o čo sa škola snaží a akými cestami to chce dosiahnuť.** Ak materská škola očakáva angažovanosť rodičov, mala by im predložiť možnosti, v rámci ktorých sa dá uskutočniť.

Literatúra, ktorá dokladuje pozitíva rozvíjania vzťahov školy a rodiny je rozsiahla. Závěry nespočetných výskumov odporúčajú podporovať rodičovské zapojenie do vecí školských. Osobitný význam má zapojenie rodičov v rámci preprimárneho vzdelávania, kde sa najjednoduchšie uplatňuje princíp rodičovskej účasti a sledovania aktivít realizovaných v materskej škole.

Dobrý vzťah materskej školy a rodiny poskytuje **výhody** (za istých podmienok kompenzácie) - samotnému dieťaťu, rodine, ale aj učiteľke a materskej škole, v ktorej pôsobí, v konečnom dôsledku i celej spoločnosti. Medzi najdôležitejšie výhody patrí:

- Pozitívny vplyv rodičov na všetky záležitosti dieťaťa týkajúce sa jeho účinkovania v materskej škole sa odrazí v jeho pohode a prosperite v materskej škole.
- Kontinuita oboch prostredí, materskej školy a rodiny, má význam pre tvorbu pozitívnych väzieb medzi primárnymi inštitúciami, v ktorých sa dieťa pohybuje.
- Komunikáciou medzi dvoma základnými podpornými systémami dieťaťa – žiaka, medzi materskou školou a rodinou sa zvyšujú aj jeho ďalšie školské aspirácie.
- Rodičia môžu kvalitou a kvantitou svojho zapojenia modelovať profil materskej školy vo vzťahu k jeho okoliu, dotvárajú tak kultúru školy. Nesporne tu funguje aj mechanizmus voľby školy rodičmi, ktorí okrem základných požiadaviek (dobrí učitelia, pestrá krúžková činnosť, výuka cudzích jazykov, materiálo-technické vybavenie školy a pod.) môžu preferovať školu otvorenú svojim rodičom.
- Využitie rodičovských zdrojov (napr. ich profesijných, osobnostných, finančných kapacít) sa odrazí i v efektívnejšom fungovaní materskej školy.
- Zapojením rodičov do záležitostí materskej školy sa môžu vyrovnávať deficity neprimeranej kvality rodinného zázemia niektorých detí, materská škola môže pôsobiť ako preventívny faktor vzniku problémov u týchto detí.
- Materská škola môže pomôcť riešiť problémy v rodine a pomôcť tak dieťaťu, škole i spoločnosti.
- Rodič môže získať v tesnejších kontaktoch s materskou školou partnera alebo poradcu pre odborné konzultácie týkajúce sa výsledkov a pôsobenia dieťaťa v škole i mimo nej.
- V rámci spolupráce materskej školy a rodiny sa môžu zosúladiť také témy z obsahu preprimárneho vzdelávania, ktoré niekedy kontroverzne vstupujú medzi materskú školu a rodinu.
- Cez efektívnu komunikáciu môžu rodičia získavať dôkladnejšie, širšie poznatky o svojich deťoch, môžu „zreáľňovať“ svoje posudzovanie, hodnotenie a prístup k dieťaťu.

- Cez rozvíjanie vzťahu materskej školy a rodiny môžu rodičia pochopiť a lepšie poznať zákonitosti výchovno-vzdelávacieho procesu v materskej škole a postavenie učiteľky v nej.
- Rodičia môžu využívať aj výhody, ktoré im umožňuje sieť vzťahov s ostatnými rodičmi v triednom kolektíve, vytvorené práve v rámci spoločných aktivít v materskej škole.
- V rámci dobrých vzťahov medzi učiteľkami a rodičmi vzniká priestor na podporu spoločenského statusu učiteľského povolania. Učiteľky majú väčšie šance obhájiť svoje dôležité miesto v spoločenskej štruktúre a nabúrať často až stereotypné hodnotenia učiteľskej profesie, osobitne v preprimárnom vzdelávaní.
- Zapojenie rodičov do záležitostí materskej školy je jednou z možností ich občianskej participácie. Okrem toho, že rodičia môžu posudzovať, kontrolovať, môžu ponúkať i časovú identifikáciu potrieb a priorít komunity rodičov - občanov.

Podnety na premýšľanie, otázky, úlohy:

1. Aký je váš názor na zapojenie rodičov do diania v materskej škole. Patríte k tým, ktorým by zapojenie rodičov skôr vyhovovalo, vyhovuje, alebo skôr prekáža?
2. Ktoré z výhod považujete za najdôležitejšie, najefektívnejšie pre materskú školu a prečo.

2.2 Sporné aspekty rozvíjania vzťahu materskej školy a rodiny

V súčasnosti rezonuje v problematike spolupráce materskej školy a rodiny presvedčenie, že spoločný postup materskej školy a rodiny je efektívny pre školu a prosperitu jej detí - žiakov. V tejto téme je však dobré rovnako uvažovať o tom, že takto ladené väzby môžu jednu zo zúčastnených strán istým spôsobom obmedziť, prípadne ochudobniť o rozmanité podnety a situácie.

Na prvý pohľad je to predovšetkým materská škola a učiteľka, pozícia ktorej môže byť oslabovaná. Je tu však i dieťa, ktoré môže v príliš tesnom až integrovanom vzťahu prichádzať o podnety, ktorými špecificky disponuje len materská škola. Nakoniec je tu rodina a rodičia, ktorí môžu byť v snahe školy budovať partnerský vzťah do istej miery diskriminovaní. V závislosti od foriem a intenzity spolupráce materskej školy a rodiny vzniká i riziko: ak sa bude škola prehnane podriaďovať prániam a preferenciám rodičov, môže vzniknúť

presvedčenie rodičov, prípadne i širšej verejnosti, že škola nemá žiadnu pevnú koncepciu, o ktorú by sa všetci mohli spoľahlivo oprieť.

Spomínam si, ako kontroverzne na mňa zapôsobilo rozhodnutie vedenia jednej nemenovanej materskej školy, v rámci ktorého si rodičia presadili novú nomináciu triednej učiteľky pre svoje deti. Tento tlak zdola bol argumentovaný neskúsenosťou mladej učiteľky, teda nie žiadnymi zásadnými, odborne zhodnotenými pochybeniami, alebo inými prekážkami pre výkon triedníctva. Nadobudla som dojem prílišného prispôsobenia sa názorom rodičom, neochoty vedenia dokladovať profesionalitu školy a samotnej kvalifikovanej učiteľky.

Školská prax ukazuje, že dnes je už málo takých škôl, ktoré by neprijímali myšlienky angažovanosti rodičov v škole, deklarovanie spolupráce s rodinami a rodičmi svojich žiakov je súčasťou väčšiny školských vzdelávacích programov. Aký charakter táto spolupráca má, resp. s akými problémami sa potýka už také zreteľné nie je. Niekedy sú problémy vo vzťahu vyindukované práve i obavou učiteľov zo znižovania ich profesionálneho statusu. Problémy vznikajú ako dôsledok uplatňovania rozhodovacích kompetencií rodičov, ich dobrovoľníckych aktivít v prostredí školy, ktoré môžu prerásť rozmer v školských podmienkach akceptovateľného vzťahu učiteľka rodič.

Ak uvažujeme o sporných aspektoch, istých nevýhodách úzkych väzieb materskej školy a rodiny, možno ich rozdeliť do troch základných okruhov:

- **Sporné aspekty vo vzťahu k dieťaťu**

Zdá sa, že pedagogická diskusia dnes len okrajovo zvažuje negatívne dôsledky, ktoré so sebou nesie zbližovanie školy a rodiny na socializáciu dieťaťa – žiaka. Dieťa denne prechádza po moste spájajúcom materskú školu a rodinu. Na tomto „území nikoho“ sa nezriedka cíti ohrozené a neisté. Napriek tomu je fungovanie v tomto priestore zdrojom skúseností, ktoré výrazne participujú na budovaní a rozvíjaní jeho autonómie. Inými slovami, **riziká participácie rodičov na dianí v škole sú v tom, že dieťa stratí istý azyl, miesto bez rodiny, priestor pre osamostatňovanie sa a progresívnu autonómiu.** Ak škola a rodina netvorí dokonalú kontinuitu, dávajú tak dieťaťu priestor učiť sa zvládať interpersonálne vzťahy, ktoré ho čakajú v dospelosti a ovplyvňujú rozvíjanie jeho schopnosti podrobiť sa objektívnemu poriadku spoločnosti.

- **Sporné aspekty vo vzťahu k rodičom**

Rodičia sú vysoko heterogénna skupina. Aktivity, prostredníctvom ktorých materská škola s nimi kooperuje, ako uvažuje o tom, čo rodičia chcú, vychádza z pomerne uniformnej a jednotnej predstavy o nich ako o akýchsi spolupracovníkoch. Niektoré skupiny rodičov tak môžu byť paušalizovanými predstavami a prístupom k nim znevýhodnené. Vychádza sa tu tiež z idey, podľa ktorej sa majú zapojiť všetci rodičia, čo by v dôsledkoch ani nebolo možné.

Ideál úzkej spolupráce akoby abstrahoval, že rodiny a rodiča sa od seba líšia, napríklad svojou príslušnosťou k sociálnej triede. V konečnom dôsledku istá forma spolupráce nemusí vyhovovať názorom a možnostiam všetkých rodičov. Vzniká tým potreba stále sa pokúšať odhaľovať ich skúsenosti a postoje ku škole, učiteľom, vzdelávaniu a tomu potenciálnu spoluprácu prispôbovať. Rovnako i hľadať možnosti na využívanie ich schopností, prostredníctvom ktorých môžu na dianí v materskej škole participovať.

Predstavme si, že všetci rodičia budú pracovať ako dobrovoľníci, budú spoluorganizovať školské akcie, zaujímať sa o kurikulum, rokovať s učiteľmi, zúčastňovať sa školských rozhodnutí atď. Už táto triviálna úvaha môže evokovať závery, že to nie je možné ani žiaduce.

- **Sporné aspekty vo vzťahu k učiteľkám**

Učiteľstvo je profesia s príslušnými profesijnými normami a sociálnym statusom, ktorá disponuje niekoľkými znakmi. Jedným z nich je aj možnosť nezávisle posúdiť potreby dieťaťa – teda autonómia v rozhodovaní učiteľa profesionála. Pedagogická autonómia učiteľa sa prejavuje v jeho samostatnosti, nezávislosti a uplatňovanej slobodnej vôli. **Jedným z argumentov prečo niektoré učiteľky spoluprácu s rodičmi odmietajú, je aj skutočnosť, že sa zásahmi a vstupom rodičov do teritória školy cítia ohrozené, kontrolu rodičov vnímajú ako vplyvy spôsobujúce oslabenie svojej pedagogickej autonómie.**

Do akej miery môžu rodičia a ich participácia v záležitostiach materskej školy ohroziť, resp. obmedziť autonómiu školy i samotnej učiteľky? Existujú názory, podľa ktorých sledovanie učiteľových aktivít, kontrolovanie školského kurikula, rozpočtu a pod. zo strany rodičov môže spôsobiť podmiňovanie dôvery a autority učiteľky a zvyšovanie nevraživosti medzi učiteľmi a rodičmi. Podľa nich sú v zásade akceptované pozície oboch účastníkov tohto vzťahu s tým, že vyslovujú potrebu vytvoriť spojenie medzi oboma, väzby však majú disponovať istou mierou dištancu. Rodina má poskytovať zdroje, z ktorých čerpá úspech dieťaťa - žiaka, zároveň zachovávať profesionálnu diskretnosť škôl a jej reprezentantov.

Asi najvýraznejšie vstupujú rodičia do posudzovania prístupu učiteliek k svojim deťom. Tie sa často dostávajú do situácie, kedy musia rodičom účinne argumentovať svoje postupy, čo je príležitosť zreteľne demonštrovať práve svoju profesionalitu a teda i autonómiu. Vyžaduje to však vysokú mieru zodpovednosti a sebareflexie vo vzťahu k vykonanej práci, čo sa učiteľkám, kvôli nespornej náročnosti vo vzťahu ku každému konkrétnemu žiakovi, nie vždy darí. Niekedy zlyháva aj uplatňovanie primeraných komunikačných stratégií využívaných vo vzťahu ku konkrétnym typom rodičov, čo by malo rovnako súčasťou učiteľskej profesionality. Argumentovať svoje didaktické postupy tiež znamená rodičovi ukázať, ako reálne prebieha samotné vyučovanie. S dobre informovaným rodičom možno potom efektívnejšie konzultovať, vysvetľovať, prípadne obhajovať svoje postupy a názory.

Podnety na premýšľanie, otázky, úlohy:

1. Čo si myslíte o uvedených sporných aspektoch spolupráce materskej školy a rodiny. Ktorý z okruhov hodnotíte ako najproblematickejší.
2. Uvažujte o hranici, ktorá má oddeľovať materskú školu a rodiny z pohľadu dieťaťa, rodiča a učiteľky.

3 V čom je iný vzťah materskej školy a rodiny?

Spolupráca materskej školy a rodiny je postavená na intenzite kontaktov medzi učiteľkami a rodičmi (prípadne inými zákonnými zástupcami) dieťaťa. **Na žiadnom inom stupni vzdelávania neidentifikujeme každodenný osobný kontakt učiteľky a rodiča dieťaťa, žiaka.** Možnosť denne s učiteľkou komunikovať, otvára široký priestor na to, aby materská škola mohla rodiča informovať, motivovať, presviedčať a zapájať do spolupráce. Na dôvažok i prostredie, priestory, symboly v materskej škole, s ktorými je rodič denne konfrontovaný, môžu vytvárať akýsi tlak na rodičov participovať na ich funkčnom využívaní a zdokonaľovaní.

Vstup do materskej školy je veľkou zmenou nielen pre dieťa, ale aj pre samotného rodiča. Je zrejmé, že záujem rodiča o svoje dieťa, s ktorým vo väčšine prípadov dovtedy prežívalo väčšinu času je veľký. **Základným východiskom** spolupráce rodiny a školy a v preprimárnom vzdelávaní je ochota rodiča preniknúť, resp. byť vtiahnutý do nového prostredia svojho dieťaťa.

Je potrebné využívať tento základný princíp – záujem rodiča o dieťa. Rodič chce to najlepšie pre svoje dieťa v materskej škole, to je hľadisko, cez ktoré uvažuje o svojej zapojenosti do materskej školy najvýraznejšie.

Vzťah materskej školy a rodiny a úzke väzby medzi učiteľkou a rodičom získavajú pomerne silné zázemie už pri nástupe a samotnej adaptácii dieťaťa na podmienky materskej školy. Mnohé materské školy ponúkajú adaptačné programy, ktoré majú zabezpečiť minimalizovanie problémov vznikajúcich pri prechode dieťaťa z rodiny do nového školského prostredia. V ich rámci vzniká množstvo situácií, kedy si učiteľka a rodič vedia odkomunikovať a odpozorovať okolnosti, získať skúsenosti týkajúce sa oboch prostredí a využiť ich pri snahách zosúladiť vzájomné vplyvy.

V materskej škole dieťa nie je za svoje výchovno-vzdelávacie výsledky klasifikované s výstupom na vysvedčení. **Hlavnou osou komunikácie medzi učiteľkou a rodičom sú témy týkajúce sa fyzickej pohody dieťaťa, jeho sociálnych, komunikačných, manuálnych a pohybových zručností, prípadne výchovných problémov.**

Každodenná komunikácia rodiča a učiteľky vytvára tiež predpoklady na to, aby materská škola viac vťahovala rodiny svojich žiakov do ich participácie na zabezpečovaní prevádzky samotného zariadenia, poskytovaní rôzneho materiálu

či inej podpory výchovno-vzdelávacej činnosti. Rodičia si financujú, musia teda i schvaľovať napríklad externistami zabezpečovanú krúžkovú činnosť v materskej škole. Otvára sa im tak priestor lepšie pochopiť dianie a systém jej fungovania. Na druhej strane to vyžaduje od učiteľky vedieť argumentovať do akej miery je krúžková činnosť pre dieťa vhodná a potrebná.

Súčasní rodičia majú často tendenciu už v preprimárnom vzdelávaní zabezpečovať jazykové, umelecké či športové aktivity dieťaťa v snahe harmonicky rozvíjať jeho osobnosť. Nie vždy sú však z pochopiteľných dôvodov i schopní posúdiť, do akej miery sú primerané veku, možnostiam a schopnostiam dieťaťa.

Ďalším dôležitým momentom spolupráce rodiny a materskej školy je intenzívna kooperácia dieťaťa s dvomi učiteľkami počas celého školského roka. Rodič má možnosť komunikovať a konzultovať s odborníkom, v prítomnosti ktorého prežije jeho dieťa mnoho času počas minimálne desiatich mesiacov školského roka. Poradeniská funkcia učiteľky materskej školy je dnes nedocenená, respektíve nevenuje sa jej dostatok pozornosti i z hľadiska relevantnej pripravenosti učiteľiek vstupovať do vzťahov s rodičmi. Často potom aj samotné učiteľky nie vždy adekvátne využívajú potenciál, ktorý im takáto pozícia prináša.

So skúsenosťou pomerne blízkych osobných väzieb vstupuje väčšina rodičov do spolupráce na ďalšom stupni vzdelávania. V materskej škole sa i rodičom dostáva dostatok impulzov na to, aby význam základnej školy pre svoje dieťa doceňovali a spolupráci s ňou boli otvorení.

Podnety na premýšľanie, otázky, úlohy:

1. Uvažujte ďalej, ako možno zúročiť, využiť špecifiká vzťahu materskej školy a rodiny.
2. Aké nároky kladú špecifiká vzťahu materskej školy a rodiny na rodičov a učiteľky?

4 Čo vieme o aktéroch vzťahu materskej školy a rodiny?

Predmetnú problematiku opisujeme cez pojmy vzťah materskej školy a rodiny, vzťah učiteľa, učiteľky a rodiča. Často sa tieto slovné spojenia používajú ako synonymá, hoci je dobré ich rozlišovať, minimálne v súvislosti s rovinami vzťahu školy a rodiny. V rámci bežnej komunikácie v téme spolupráce školy a rodiny sa v súčasnosti však častejšie hovorí o rodičoch. Znamená to, že sa snažíme odhaliť špecifické kvality účastníkov vzťahu materskej školy a rodiny, uvažujeme v rovine pomerne známej, špecifikovanej premennej determinujúcej fungovanie dieťaťa v materskej škole – o rodičoch a učiteľkách. **Nemali by sme teda uvažovať synonymicky o rodine a o rodičoch v rámci ich kontaktov so školou a učiteľmi.** V nasledujúcej časti ponúkame niekoľko okolností a postrehov o aktéroch spolupráce materskej školy a rodiny.

4.1 Rodina, rodičia

Diskusia okolo zmien, ktorým podlieha v posledných desaťročiach rodina je známa. Prejavy demografického správania sa týkali a stále týkajú predovšetkým **znižovania počtu detí v rodine, poklesu pôrodnosti, odkladania sobášov do neskoršieho veku, pomalého ale neustáleho rastu rozvodovosti, zvyšovania počtu detí narodených mimo manželstva.** Zjavné je aj **rôznenie foriem rodinného života, nárast počtu opakovaných manželstiev a neformálnych súžití, zvyšovanie počtu slobodných matiek, ale aj predlžovanie veku dožitia.** Starnutie obyvateľstva je rovnako typický znak vývoja populácie u nás.

Mení sa tiež **postavenie ženy a muža v rodine**, aktuálnymi sa stali posuny v delbe rolí v rodine - od patriarchálneho k partnerskému modelu. Žena si svoju životnú biografii začala zakladať nielen na výchove detí a starostlivosti o rodinu, pracovná kariéra sa pre ňu stáva rovnako dôležitou, ako pre muža.

Najdôležitejší posun však vidíme **v postojoch dospelých k inštitúcii rodiny.** Zodpovednosť v rodine končí tam, kde začína emočná frustrácia niektorého jej dospelého člena. Mladý človek, ktorý uvažuje nad tým, že si založí rodinu je motivovaný predovšetkým tým, že sa nechce zbaviť mnohých radostí a pocitov šťastia, ktoré dieťa, ako rodinotvorný prvok, prináša. Priviesť dieťa do rodiny je optimálne, ak sa to nedarí alebo nie je vôľa rodinu vytvoriť, individualistické právo na dieťa oprávňuje mať ho aj mimo rodinu alebo manželstva. Keďže rozvod dnes partnerov nijako ne-

stigmatizuje, do manželstva a rodičovstva vstupujú s vedomím, že ich možno kedykoľvek rekonštruovať, podľa individualistických túžob, osobných pocitov šťastia či nepohody meniť. Manželstvo alebo úplná rodina, v ktorých sa partneri necítia šťastní, hľadajú a nenachádzajú pozitívne city sa dnes rozpadá. Rodina a manželstvo bez emočného uspokojenia prestáva byť prostriedkom osobnej realizácie, stráca pre jednotlivca opodstatnenie.

Vo **vzťahu k dieťaťu** rodič síce uznáva svoje záväzky voči nemu, neznamená to, že cíti zároveň povinnosť zotrvať s ním celý život, už vôbec nie obetovať sa mu. V prípade odchodu (rozvod) z rodiny volí rodič vo väčšine prípadov náhradnú formu podpory dieťaťa.

Pre dieťa to však znamená búranie oporných bodov, zmazávanie kritérií, podľa ktorých je mama mamou a otec otcom. Prijatť a pochopiť novú rodinnú schému je pre neho náročné a nezriedka sprevádzané problémami. Je zrejmé, že je stále menej predvídateľné, aká bude životná dráha otca ale i matky, i keď sa stanú rodičmi.

Rodičia - matky a otcovia. Je potrebné stále uvažovať nad tým, aké východiská treba akceptovať, aké vlastnosti, názory a postoje rodičov zvažovať pri snahách materskej školy a učiteliek angažovať ich do všetkého, čo môže pomôcť naplňovať spoločné ciele. Niektorí rodičia sa javia ako nie príliš ústretoví a za ich postojmi je mnoho neidentifikovaných významov a súvislostí. **Na základe zahraničných skúseností ponúkame východiská, ktoré by učiteľky mohli poznať a pri rozvíjaní spolupráce využívať** (Desforges, Abouchaar, 2003):

- Všetci rodičia sa starajú o pohodu a prospech svojich detí. Podľa autorov existuje dosť dôkazov o tom, že len menšina rodičov tak nečiní. Sú to predovšetkým tí, ktorí majú vlastnú negatívnu skúsenosť so školou, finančné alebo rôzne životné, osobné problémy. Toto poznanie môže pomáhať vo všetkých postupoch a snahách, ako motivovať aj indiferentných rodičov, ktorí sa javia ako „neangažovateľní“.
- Rodičia chcú v materskej škole robiť to, o čom sa domnievajú, že je najlepšie pre ich dieťa. Je to ich latentná dobrá vôľa. Je treba ju využiť.
- Kladnú reakciu rodičov na pozvanie spolupracovať môže materská škola a učitelia očakávať v prípade, ak rodič vie, že z neho bude mať prospech jeho dieťa. Prínos vlastnému dieťaťu prevažuje nad altruistickým záujmom o ostatné deti. Vedieť a pripomínať si to, je dobrý odrazový mostík pre spoluprácu.
- Rodičia chcú spolupracovať. To je predpoklad, ktorý by mal stáť v pozadí všetkých podujatí organizovaných materskou školou. Hoci niektorí rodičia nezriedka vyjadrujú postoje, ktoré materská škola vyhodnocuje ako nežiaduce,

nedostatok času. Za zmenou týchto navonok prezentovaných postojov, je často zmena stratégie materskej školy podnietiť účasť rodiča.

- Rodičia sú prvými vychovávateľmi svojich detí. Túto ich “odbornosť” treba prijať a v materskej škole využiť.
- Zručnosti rodičov a učiteliek sa vzájomne ovplyvňujú. Praktické skúsenosti ukazujú, že obe strany prinášajú do spolupráce rôzne, ale komplementárne zručnosti.
- Rodičia disponujú dôležitými informáciami a poznatkami o svojich deťoch. Ak sa v materskej škole príliš nevyužívajú, nevytvárajú sa tam vhodné podmienky pre efektívne zdieľanie informácií.
- Rodičia by mali byť o svojich deťoch a materskej škole nielen informovaní, mali by byť zapájaní aj do rozhodovania.
- Všetci rodičia majú právo byť zapojení.
- Zapojenie rodičov je podmienené dôkladným poznaním každého rodiča. Materská škola, jej učiteľky si situáciu uľahčia, ak budú stavať práve na odhalených pozitívach, schopnostiach a silných stránkach každého rodiča.
- Zapojenie rodičov je determinované aj úspechmi a prosperitou dieťaťa – žiaka. Čím je dieťa úspešnejšie, v terminológii materskej školy šikovnejšie, tým viac sa rodičia angažujú.
- Rozdiely v zapojení rodičov sa odvíjajú od ich špecifik, napríklad podľa príslušnosti k sociálnej triede, sociálno-ekonomickému statusu, dôležité je i osobné zdravie.

Podnety na premýšľanie, otázky, úlohy:

1. Aké sú vaše skúsenosti so súčasnou rodinou, súčasnými rodičmi.
2. Ako vnímate ich rodičovský prístup, rodičovský štýl.

4.2 Materská škola, učiteľky

Častým argumentom učiteliek pri nejasnej alebo nefunkčnej spolupráci s rodinami svojich žiakov je **rodičovská neochota a nedostatok času, prípadne rôzne osobnostné faktory** na strane rodičov. Dôvodov, ktoré takéto konštatovania spôsobujú je veľa.

Na spoluprácu sú však potrebné dve strany. Bolo by nereálne a nespravodlivé usudzovať, že len na strane rodičov možno identifikovať prekážky relevantnej spolupráce

materskej školy a rodiny. **U niektorých učiteliek podobne nachádzame postoje, ktoré rodičov od kooperácie odrádzajú.** Možno uvažovať, z čoho pramenia.

Niektoré učiteľky sú zvyknuté pracovať bez rodičov, ich spolupráca sa obmedzuje na základné kontakty, **rodičov nevnímajú ako potenciálnych partnerov**, ktorí by mohli obohatiť, zjednodušiť a nezriedka i skvalitniť prácu s ich dieťaťom. Zdá sa, akoby si neuvedomovali všetky dôvody, pre ktoré by mali venovať pozornosť aj spolupráci s rodičmi. **Vstup rodičov do diania v materskej škole vnímajú ako ohrozenie**, predovšetkým v rovine svojej pedagogickej autonómie. Ďalším dôvodom je skutočnosť, že v súčasnosti sa **mnohé učiteľky cítia pod tlakom – musia inovovať výchovno-vzdelávací obsah, používať nové didaktické metódy, výrazne vstupovať do metodického procesu prípravy vzdelávania a pod.** Ak si majú vo svojej pedagogickej činnosti stanoviť priority, rodičov medzi ne nezaradia. Všetky kapacity učieliek sú teda nezriedka vyčerpávané na priamu didaktickú činnosť, na efektívne plánovanie a hľadanie nových foriem spolupráce s rodičmi neostáva čas ani motivácia.

Podnety na premýšľanie, otázky, úlohy:

1. Môže byť, podľa vás, ohrozenie učiteľov od rodičov opodstatnené? Uvažujte o tom, kedy, v akých situáciách.
2. Ako sa učiteľky môžu takémuto ohrozeniu brániť, alebo mu predchádzať.

4.3 Dieťa – žiak

Vstupom dieťaťa do materskej školy začína jeho adaptácia na nové prostredie, v ktorom nie je nik z rodiny. Intímne väzby rannej socializácie sa začínajú meniť, čo je zásadná zmena pre dieťa i rodiča. Účasť v materskej škole tiež vyžaduje istú disciplínu, dodržiavanie organizačného rámca, zabezpečenie symbolov materskej školy a pobytu v nej (prezuvky, pyžamo, vreckovky, náhradné oblečenie, pomôcky pre zubnú hygienu apod.), za dodržiavanie ktorých zodpovedá rodič.

Predovšetkým v materskej škole je komunikácia medzi učiteľom a rodičom mimoriadne intenzívna. Rodič sa obracia na osobnosť triednej učiteľky, na nej zakladá aj svoje celkové hodnotenie školy. Existuje množstvo dôvodov, ktoré komunikáciu vyvolávajú, tá prebieha priamo i nepriamo. Nepriama komunikácia je realizovaná predovšetkým prostredníctvom dieťaťa. **Okrem toho, že je dieťa ťažiskom samotného vzťahu školy a rodiny, významne sa podieľa na jeho rozvíjaní. Ako mé-**

dium, sprostredkovateľ významov, ktoré si medzi sebou učiteľky a rodičia vymieňajú.

Pozícia dieťaťa – žiaka v komunikácii materskej školy a rodiny môže byť teda definovaná aj cez reálne, priamo smerované posolstvá, ktoré si medzi sebou obe strany vymieňajú. Môžu to byť aj odkazy, ktoré má dieťa odovzdať, častejšie sú to správy odovzdávané spontánne. Tu však vzniká riziko deformovania správy podľa zámerov dieťaťa. **Významy, ktoré dieťa – žiak takto komunikuje, sú signifikantným zdrojom informácií pre obe strany.** Ide predovšetkým o viac či menej vyžiadané spätné väzby, vlastné interpretácie situácií, okolností, ktoré sa doma i v materskej škole vyskytujú. To predikuje fakt, že v prípade dieťaťom posúdených nezrovnalostí môže komunikované obsahy modifikovať, prikrášliť, alebo naopak negovať tak, ako mu to vyhovuje, resp. tak, ako to môže vyžadovať druhá strana.

Je známe, že dieťa predškolského veku má fantáziu, ktorú nezriedka využíva aj v bežnej komunikácii. Môže sa potom stať ju zapojí napríklad aj do interpretácie zážitkov z materskej školy. Rodič si nie vždy uvedomuje tento aspekt myslenia predškoláka a dieťaťom deformovanú správu môže vyhodnotiť ako pravdivú.

Deti na konci predprimárneho vzdelávania využívajú pri odovzdávaní informácií premyslené stratégie. Ide skutočne o často až sofistikované postupy, ktorými sa deti – žiaci snažia, ako sme už naznačili, predovšetkým neprijemnú situáciu či negatívne dôsledky svojho správania alebo konania vylepšiť, zjemniť alebo nadľahčiť. S tým treba i v komunikácii materskej školy a rodiny počítať.

Dieťa ako dôležitý článok spolupráce materskej školy a rodiny významne vstupuje aj do komunikácie a vzájomného hodnotenia oboch inštitúcií. Kľúčovou osobou pri **posudzovaní kvality školy rodičmi a vyhodnocovaní rodičovských postojov ku škole učiteľkami je dieťa – žiak.** Hodnotenie školy rodičom je vo významnej miere výsledkom vyjadrení samotného dieťaťa, jeho sprostredkovaných pocitov, identifikovaných postojov učiteľky k nemu. **Nie jeden rodič sa už vyjadril, že ak je spokojné dieťa, vyjadruje sa pozitívne, so školou je spokojný aj on.** Dokonca i v prípade, ak rodič vníma a prezentuje negatíva školy, nie sú pre neho určujúce, ak samotné dieťa problémy nepociťuje a neprezentuje.

Podnety na premýšľanie, otázky, úlohy:

1. Máte nejaké skúsenosti s tým, ako dieťa zmenilo informáciu, situáciu, ktorú interpretovalo doma a lebo v materskej škole?
2. Uvažujte o tom, aké môžu byť dôsledky inak interpretovanej správy medzi materskou školou a rodinou.

5 Ako zapojiť rodičov do činnosti materskej školy?

Formy spolupráce školy a rodiny sú jedna z najčastejšie diskutovaných čiastkových tém problematiky vzťahu materskej školy a rodiny. V materských školách sú využívané v rôznej frekvencii, v závislosti od zloženia rodičov, schopností vedenia a učiteliek a prostredia, v ktorom sa materská škola nachádza.

Dostupných je u nás niekoľko typológií, v rámci ktorých sú špecifikované isté formy spolupráce školy a rodiny. Jednou z nich je členenie foriem na základe **formálnosti a neformálnosti**. V inom rozdelení je možné rozlišovať **formy individuálne a skupinové (kolektívne)**. Analógiou priamych a nepriamych foriem spolupráce je diferencovanie na **formy osobného a písomného kontaktu**. Osobitným delením foriem spolupráce materskej školy a rodiny je ich interpretácia cez formy **tradičné a netradičné**. Uvádzať a zatriedovať jednotlivé možnosti pre spoluprácu by bolo zbytočné. Predpokladáme, že každá učiteľka materskej školy ich pozná a primerane využíva. V nasledujúcej časti budeme uvažovať o tom, ako tieto formy zasadiť do istého rámca, ktorý môže tvoriť koncepciu, plán spolupráce materskej školy s rodičmi svojich detí.

5.1 Partnerstvo materskej školy a rodiny

Problematika vzťahu školy a rodiny tematizovaná cez pojem **partnerstvo** nie je v našich podmienkach výnimočná. **Domnievame sa však, že partnerstvo školy a rodiny je u nás zatiaľ viac deklarované, ako realizované.** Toto tvrdenie vychádza z objasnenia pojmu a analýzy prvkov premietaných do reálnych vzťahov medzi partnerskými stranami v našich podmienkach. V tomto kontexte vzniká otázka, či sú u nás skutočne napĺňané základné parametre partnerstva?

Pojem partnerstvo je teda súčasťou rétoriky materských škôl. Menej je už identifikovaný, vymedzovaný a v realizovaný obsah tohto pojmu v školskom kontexte. Treba zdôrazniť, že partnerstvo je taká kvalita vzťahu materskej školy a rodiny, ktorý obsahuje (Bastiani, 1993):

- **zdieľanie moci a zodpovednosti;**
- **vzájomnosť, ktorá začína načúvaním jeden druhému;**
- **citlivý dialóg;**
- **dávanie a prijímanie na oboch stranách;**
- **zdieľané ciele založené na spoločných východiskách uznávajúcich významné rozdielnosti partnerov;**

- **závazok k spoločným praktickým krokom na dosiahnutie cieľa, ktorý má byť dosahovaný v spolupráci rodičov, žiakov.**

V partnerstve obe strany uvažujú nad tým, čo je pre druhú stranu dôležité. Majú snahu chrániť svoje záujmy, ale i dosahovať spoločné ciele. Opätovaný záujem je demonštrovaný aj cez poznanie deklarovaných očakávaní oboch strán a cez neustále snahy tieto očakávania naplniť. Význam partnerstva možno posudzovať aj cez jeho pozíciu ako pomerne silného regulátora potenciálnych konfliktov medzi partnermi. Vrcholom partnerstva je participovanie na rozhodovacích procesoch týkajúcich sa oboch strán, rovnako pri uplatňovaní mechanizmov kontroly a výkonu ich moci.

Partnerstvo školy a rodiny podľa J. Epsteinovej

Asi najvyužívanejším zdrojom úvah okolo teoretického rámca problematiky vzťahu školy a rodiny v súčasnosti je známa koncepcia zapojenosti rodičov do školy z pera američanky **J. Epsteinovej** (1989). Tento model je v zahraničí, resp. svetovo často citovaný a výskumne využívaný a overovaný. V jeho rámci autorka predložila 6 typov angažovania sa rodičov vo fungovaní školy a participovaní rodičov na spoločnej snahe oboch inštitúcií čo najefektívnejšie naplniť ciele školy.

Tento model je súčasťou teoretického rámca tejto autorky označeného ako "**prekrývajúce sa sféry vplyvu**". Ten odkazuje na viac kontextov, ktoré konfrontujú rodinu, školu a komunitu, v ktorej sa nachádzajú. Podľa neho „... sa žiaci naučia viac, keď rodičia, učitelia aj ďalší členovia komunity plnia spoločné ciele a úlohy pri učení sa žiakov a pracujú spolu, nie izolovane“ (Epstein, Van Hoorhis, 2010, s. 1-2). Tento teoretický koncept vlastne kombinuje oba prístupy, cez angažovanosť rodičov sa škola snaží dosiahnuť partnerský vzťah.

U nás je tento model známy cez štruktúru činností, 6 typov zapojenia rodičov v prospech školy označovaných ako 1. rodičovstvo, 2. komunikácia, 3. dobrovoľníctvo, 4. učenie sa doma, 5. rozhodovanie a 6. spolupráca s komunitou. Podľa citovanej autorky sú jeho jednotlivé kroky sýtené nasledovne:

1. Pomoc školy rodičom pri vytváraní optimálnych podmienok pre domáce učenie sa dieťaťa. *Škola by mala vyvinúť aktivity na pomoc rodinám s rodičovstvom a výchovou detí. Cez vzdelávanie, výcviky, kurzy a podporné programy by mala škola pomôcť rodičom pochopiť vývin detí a dospievajúcich. Inštruovať rodičov, aby si vedeli nastaviť domáce podmienky na podporu učenia svojho dieťaťa.*
2. Dvojsmerná komunikácia medzi rodičmi a učiteľmi o kurikule a prospevaní dieťaťa v škole. *Škola by mala vytvárať podmienky pre efektívnu komunikáciu s rodičmi svojich žiakov, predovšetkým informovanosť o školskom prog-*

rame a pokroku žiakov. Komunikácia by mala prebiehať v smere zo školy k rodine a z rodiny ku škole.

3. Zapojenie rodičov - dobrovoľníkov do činnosti školy. *Škola by sa mala snažiť zapájať dobrovoľníkov z radov rodičov (ako osobná, materiálna a sponzorská pomoc) a zároveň ako publikum pri podujatiach organizovaných školou. Optimálne je, ak sa plánuje program pomoci rodičov škole – predovšetkým pomoc vedeniu, učiteľom, žiakom i rodičom navzájom.*
4. Poskytovanie poradenstva rodičom o efektívnej domácej príprave detí. *Škola by mala iniciovať zapojenie rodičov s deťmi do akademického učenia sa doma, vrátane domácich úloh, cieľov a ďalších vzdelávacích činností. Škola by mohla informovať a poskytovať podnety, inšpirácie rodičom, ako sa doma so svojimi deťmi pripravovať do školy, ako plánovať a zostavovať primeraný režim dňa dieťaťa.*
5. Zapojenie rodičov do rozhodovacích procesov v záležitostiach školy. *Škola by sa mala snažiť zapájať rodičov do rozhodovacích procesov o záležitostiach školy, teda iniciovať zapojenie do triednej a školskej samosprávy. Tie majú zabezpečiť organizácie, výbory, komisie z radov rodičov.*
6. Spolupráca rodiny, školy a komunity ako aj využívanie komunitných zdrojov na podporu činnosti školy. *V škole by mali identifikovať zdroje, ktoré možno nájsť v jej blízkom okolí, v komunite a mohli by podporiť aktivity školy. Škola by mala koordinovať využívanie týchto zdrojov – podnikov, agentúr, občianskych organizácií, vysokých škôl a ďalších skupín pre posilnenie predovšetkým vzdelávacích programov, rodinnej praxe a samotného vzdelávania žiakov.*

Uvedený model je nesporne inšpirujúci a pri detailnejšom prispôbení aktuálnym podmienkam na aplikáciu má potenciál byť vodítkom i v praxi našich škôl. Ak by sa ho dарило aj v praxi naplňovať, mohlo by sa zo školy stať otvorené a akceptované miesto nielen pre deti, ale aj ich rodičov a ostatnú komunitu.

Podnety na premýšľanie, otázky, úlohy:

1. Ktorý z krokov, ktorý navrhuje J. Epsteinová je pre podmienky materskej školy najvhodnejší.
2. Dobrovoľníctvo je jednou z možností ako významne využiť potenciál rodičov. Aké aktivity navrhujete pre rodičov v rámci ich dobrovoľníckych aktivít v činnosti materskej školy.

5.2 Návrh na rozvíjanie partnerských vzťahov

Nesporne si mnohé učiteľky i študenti učiteľstva kladú otázku: **Čo rodičia, zvládnu to, vedia, čo je partnerstvo, budú ochotní takto spolupracovať ...?** Zo skúseností vieme, že niektorí nie. Situácie z praxe však tiež ukazujú, že mnohí určite sú schopní, pri dobrej motivácii a organizovaní spolupráce prekvapiť.

Súčasťou očakávaní súčasných rodičov pri nástupe dieťaťa do materskej školy je aj nastavenie istej filozofie a pravidiel spolupráce. Tu sa otvára materskej škole priestor všetko vysvetliť, komentovať, analyzovať a v diskusii hľadať spoločné východiská a stanoviská.

Ďalšou otázkou, ktorá v tejto súvislosti vzniká je: **Ako to robiť? Aké aktivity vyvíjať v školskej realite tak, aby sa dарило približovať k ideálu partnerstva?** Jedným z modelov, ktorý sa nám javí ako reálny a aplikovateľný aj na naše podmienky je model T. Bulla (1989). Logická postupnosť jednotlivých etáp budovania partnerstva školy a rodiny môže byť pre vedenie i učiteľky orientáciou, ako si projektovať program zapojenosti rodičov do činnosti materskej školy. Partnerské vzťahy možno podľa neho realizovať v týchto krokoch:

1. informovanie;
2. vysvetľovanie;
3. pozorovanie;
4. participácia;
5. rozhodovanie.

V tabuľke 1 uvedenej nižšie ponúkame okrem objasnenia jednotlivých vyššie uvedených etáp aj návrh na využitie niektorých foriem spolupráce materskej školy a rodiny. Sú medzi nimi triviálne a bežne využívané, ale aj tie, ktoré v praxi našich škôl nie sú frekventované, napríklad:

- osobný list rodičom na začiatku školského roka (s premyslenou partnerskou výzvou na spoluprácu);
- zoznamovanie s novými deťmi a ich rodinami;
- dotazník (okrem využívaného dotazníka zisťujúceho očakávania rodičov od spolupráce, to môže byť aj dotazník s jednoznačne stanovenými otázkami - ako môže rodič škole pomôcť, čo môže ponúknuť, čím môže do spolupráce prispieť);

- dvojsmerná písomná 1správa (správa má dve časti - v jednej učiteľka hodnotí výkony dieťaťa, v druhej je vyčlenený priestor na reakciu, postrehy, hodnotiace vyjadrenie rodiča);
- prístup rodičov na zasadnutia zamestnancov materskej školy;
- návšteva rodičov v materskej škole „at hoc“ - bez ohlásenia;
- materská škola poskytne priestor pre stretávanie rodičov – záujmové, svojpomocné skupiny (napr. matky samoživiteľky, rodičia detí so zvláštnymi potrebami).

Tabuľka 1: Etapy budovania partnerstva podľa T. Bulla (1989) a metódy realizácie jednotlivých etáp

Čo to znamená?	Aké formy využívať?
Informovať ... rodičov o deťoch, ich výsledkoch, úspechoch i neúspechoch dosahovaných v materskej škole, o kvalite vzťahov dieťaťa v kolektíve, o didaktických postupoch, využívaných prostriedkoch a pod. Samozrejme ostatné informácie ohľadom celkovej prevádzky materskej školy, jej zamestnancoch, jej problémoch i úspechoch sú pre rodičov i materskú školu tiež prospešné. Byť informovaný je základné právo rodiča vo vzťahu k materskej škole svojho dieťaťa.	<i>Zoznamovanie s novými deťmi a ich rodinami; osobný list rodičom na začiatku školského roka (s výzvou na spoluprácu); dotazník (ako môže rodič škole pomôcť, čo môže ponúknuť); tlačoviny – školské publikácie (informačný leták, bulletin, občasník); školský web; e-mailová pošta; komunikácia cez sociálne siete, nástenky; rodičovský aktív; rada školy; besiedky; oslavy a iné kultúrne akcie; dvojsmerná písomná správa; deň otvorených dverí; stretnutie (beseda) s odborníkom; rozhovory – pri odovzdávaní a preberaní detí, konzultačné hodiny; návštevy v rodinách (napr. u tých rodičov, ktorí nemajú na spoluprácu čas); požičiavanie odbornej literatúry a literatúry pre deti; správa o učebnom pokroku dieťaťa; zasielanie ukážok prác dieťaťa; pracovné zošity dieťaťa; prístup rodičov na zasadnutia zamestnancov materskej školy;</i>
Vysvetľovať ... rodičom všetky procesy prebiehajúce v materskej škole. Mali by teda rozumieť všetkému, čo sa tam deje. Rodičia sa nezriedka dostávajú do situá-	<i>E-mailová pošta; komunikácia cez sociálne siete; krátke rozhovory – pri odovzdávaní a preberaní detí, konzultačné hodiny; návštevy v rodinách (napr. u tých rodičov, ktorí nemajú čas); disku-</i>

cií, v ktorých neprijímajú postupy a návrhy učiteliek, materskej školy. Príčina tkvie i v nepochopení týchto mechanizmov. Rodičia by mali poznať napríklad didaktické metódy, dôvody ich využitia, postupy pri hodnotení detí a pod. Učitelia by mali vytvárať dostatok príležitostí na ich poznávanie. Tak vzniká reálny predpoklad na zmiernenie vzniku akýchkoľvek nepriaznivých situácií.	<i>sie učiteliek s rodičmi k zvoleným problémom; didaktickým postupom; diskusie učiteliek s rodičmi k zvolenému titulu z odbornej literatúry; stretnutie (beseda) s odborníkom; návštevy v rodinách; diskusie k novým témam zaradených do obsahu vzdelávania; požičiavanie odbornej literatúry; prístup rodičov na zasadnutia zamestnancov materskej školy;</i>
Pozorovať Rodičia by mali dostať možnosť nahliadnuť do skutočného života v materskej škole. Jedna vec je poznať dianie v škole na základe interpretácie dieťaťa – žiaka či predstaviteľov školy alebo na základe osobných skúseností z akcií, ktoré majú vyslovene prezentačný charakter (a na ktoré sa škola pripraví). Nové postrehy a skúsenosti sa rodičom ponúkajú pri pozorovaní bežných, napríklad vyučovacích situácií v materskej škole.	<i>„Deň otvorených dverí“; otvorená hodina; hospitácie rodičov bez ohlásenia; „Deň naopak“ (rodičia ako učitelia a učitelia ako rodičia); rodičia ako publikum na rôznych akciách materskej školy; fotografie na školskom webe; videosekvencie zo života materskej školy; „Rodičia v laviciach“ (simulácia jedného dňa v materskej škole); prístup rodičov na zasadnutia zamestnancov materskej školy;</i>
Participovať Ponuka školy na participovaní vo veciach školských môže mať rôznu formu. Ak pôjdeme do dôsledkov škola výrazne participuje na dianí v rodine žiaka. Od jednoduchého nezámerného ovplyvňovania až po plánované a intencionálne postupy. Rodičia sa cítia kontrolovaní vo výkone svojej rodičovskej role, to nezriedka vnáša do vzťahu k materskej škole neprimerané emócie. Všetci rodičia by tiež mali dostať možnosť vstupovať do materskej školy a pomáhať učiteľke.	<i>Pomoc rodičov pri akciách v materskej škole i mimo nej, pomoc pri exkurziách, organizovaní osláv, prezentácií materskej školy, pomoc, pri príprave a tlači výukových materiálov a pod.; pomoc pri spravovaní školského webu; schránka s návrhmi, postrehmi (aj anonymnými); dvojsmerná písomná správa; pomoc rodičov pri samotnom vyučovaní (napríklad skupinovom); rodičia ako učitelia; materská škola poskytne priestor pre stretávanie rodičov – záujmové, svojpomocné skupiny (matky samoživiteľky, matky detí so zvláštnymi potrebami); využívanie profesijných schopností a špecializácie rodičov; miesto na stretávanie sa rodičov – dobrovoľníkov;</i>

	<i>finančná podpora od rodičov;</i>
Rozhodovať Materská škola by mala vytvárať príležitosti, aby sa rodičia mohli zapojiť do procesov, v rámci ktorých sa rozhoduje o rôznych záležitostiach školy. Dosiahnuť takýto stav, v ktorom skutočne pôjde o zdieľanie moci a zodpovednosti je najnáročnejšou etapou kreovania istej kvality vzťahu materskej školy a rodiny. Ako sme už uviedli, v našom legislatívnom prostredí existuje norma, ktorá podiel rodičov na rozhodovaní umožňuje.	<i>Zasadnutia a závery rady školy, zasadnutia a závery rodičovského združenia a rady rodičov</i> <i>prístup rodičov na zasadnutia zamestnancov materskej školy;</i>

Voľba, realizácia a predovšetkým efektivita všetkých uvedených aktivít „stojí a padá“ na osobnostných charakteristikách a komunikačných zručnostiach učiteliek i rodičov. Tie vo významnej miere participujú na tom, ako sa spolupráca rozvinie a akú kvalitu bude mať vzťah konkrétnej materskej školy a rodiny. **Učiteľstvo je verejná služba pre deti a ich rodičov, pedagogickí pracovníci sú považovaní za odborníkov v pedagogike i komunikácii.** Musia preto urobiť nielen prvý krok k tomu, aby sa darilo tento cieľ naplňovať.

Podnety na premýšľanie, otázky, úlohy:

1. Ktorá zo spomenutých foriem spolupráce sa vám javí ako najnáročnejšia z hľadiska požiadaviek na učiteľa a z hľadiska požiadaviek na rodiča.
2. Aký je váš názor na to, ako je rodič ochotný participovať na činnosti materskej školy.

ZÁVER

V študijnej opore sú načrtnuté základné prvky a súvislosti, o ktorých je prospešné v problematike vzťahu materskej školy a rodiny uvažovať. Naplnená bola tiež snaha stručne zhrnúť výhody a sporné aspekty spolupráce materskej školy a rodiny. Pozornosť bola venovaná i prvkom, ktoré významne determinujú efektivitu spolupráce materskej školy a rodiny. Ich rozmanitosť a množstvo významne podporuje šírku vzťahov a súvislostí v predmetnej problematike. Charakteristika hlavných aktérov vzťahu materskej školy a rodiny - učiteľky, rodičov i samotných detí v predmetnom kontexte je rovnako súčasťou textu. Nakoniec je ponúkaná možnosť, ako projektovať reálny postup rozvíjania partnerského vzťahu materskej školy a rodiny cez viac či menej dostupné, u nás overené a známe formy ich spolupráce.

Materiál poskytuje základné poznatky v problematike vzťahu materskej školy a rodiny. Má slúžiť ako podpora prednášok vyučujúceho v rámci predmetu Spolupráca materskej školy a rodiny. Podnety na premýšľanie, otázky a úlohy, ktoré uzatvárajú jednotlivé časti textu majú vyvolať reflexiu predkladaných myšlienok v edukačnej realite materskej školy.

Literatúra

- BASTIANI, J. Parents as partners. Genuine progress or empty rhetoric?
- BULL, T. Home School Links: family-oriented or business-oriented? In: *Educational Review*, Vol 41, No. 2, 1989, s. 113 – 119.
- DESFORGES, CH. – ABOUCHAAR, A. *The Impact of Parental Involvement, Parental Support and Family Education on Pupil Achievements and Adjustment: A Literature Review*. 2003. ISBN 1 84185 999 0 [aj online] [citované 28. 12. 2011] Dostupné na: http://bgfl.org/bgfl/custom/files_uploaded/uploaded_resources/18617/Desforges.pdf
- EPSTEIN, J. L. School/family/community. *Phi Delta Kappan*, 1989, 76, č. 9, s. 701-712.
- EPSTEIN, J., VAN HOORHIS, F. L. School counselors' roles in developing partnership with families and communities for student success. *Professional School Counseling*, 2010, roč. 14, č. 1, s. 1-14.
- MUNN, P. *Parents and Schools. Customers, Managers or Partners?* Routledge, London and New York, 1993, s. 101 – 116. ISBN 0-415-08926-3.
- SVOBODOVÁ, E. a kol. *Vzdělávání v mateřské škole*. Praha : Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-774-9.
- ŠTECH, S. *Vystoupení na kulatém stole Stálé konference asociací ve vzdělávání a SVP PedF UK 15. 2. 2007 na tému Škola versus rodina*. [online] [citované 20. februára 2009] Dostupné na: www.ucitelske-listy.cz